

Το δικαίωμα ανάκλησης των δημιουργών και των ερμηνευτών

Γιάννος Παραμυθιώτης, Δ.Ν., Δικηγόρος

Το πρόβλημα

- Παραχώρηση δικαιωμάτων **αποκλειστικής εκμετάλλευσης** → Δικαίωμα του αντισυμβαλλόμενου να τα ασκεί κατ' αποκλεισμό οποιουδήποτε άλλου, συμπ. δημιουργού/ερμηνευτή [βλ. άρθρο 13 παρ. 3 εδ. β' ν.2121/1993]
- Αποχή από πράξεις εκμετάλλευσης → Το έργο μένει **εκτός αγοράς** → βλάβη σε περιουσιακά και ηθικά συμφέροντα δημιουργού/ερμηνευτή και συμφέροντα ολότητας

Θιγόμενα συμφέροντα

- **Περιουσιακό συμφέρον** δημιουργού/ερμηνευτή:
 - Άμεσο: Επί συμφωνίας για ποσοστιαία αμοιβή η μη εκμετάλλευση σημαίνει μη αμοιβή
 - Έμμεσο: Επί συμφωνίας για κατ' αποκοπή αμοιβή η μη εκμετάλλευση στερεί από φήμη και νέες επαγγελματικές ευκαιρίες
- **Ηθικό συμφέρον** δημιουργού ερμηνευτή: Το έργο/ερμηνεία δεν εκπληρώνει την αποστολή της επικοινωνίας του δημιουργού/ερμηνευτή με το κοινό
- **Συμφέρον της ολότητας** για πρόσβαση σε πολιτισμικά και επιστημονικά αγαθά [πρβλ. και διατάξεις για έργα εκτός εμπορίου και ορφανά έργα]

Η λύση του προβλήματος [?]

- Νόμιμο δικαίωμα των δημιουργών ερμηνευτών να ανακτήσουν τα περιουσιακά δικαιώματα αν δεν λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση [**“use it or lose it”** rule]
- Σχετικές ρυθμίσεις με παραλλαγές σε διάφορα ΚΜ
- Άρθρο 22 Οδηγίας 2019/790 [«Δικαίωμα ανάκλησης»] → άρθρα 15B και 46 παρ. 6 ν.2121/1993 [δημιουργοί + ερμηνευτές κατά νομοθετική παραπομπή]
- Σκοπός η **δυνατότητα ανάθεσης της εκμετάλλευσης σε άλλο πρόσωπο** [αιτ. σκ. 80 Οδ. 2019/790]

Δικαίωμα ανάκλησης [άρθρο 15B ν.2121/1993]

- Οι δημιουργοί και ερμηνευτές μπορούν να **ανακαλέσουν τη σύμβαση** ή να **άρουν τον αποκλειστικό χαρακτήρα** της σύμβασης, όταν **δεν λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση των έργων και ερμηνειών τους**.
- Τίθενται χρονικά πλαίσια και ειδικές προϋποθέσεις για τη γέννηση και άσκηση του δικαιώματος.
- Προβλέπονται εξαιρέσεις από την προστασία.
- Τίθενται οι όροι για συμβατική παρέκκλιση από τον μηχανισμό ανάκλησης.

Πεδίο εφαρμογής

- Μόνο συμβάσεις που συνεπάγονται **παραχώρηση δικαιωμάτων αποκλειστικής εκμετάλλευσης**:
 - συμβάσεις μεταβίβασης
 - αποκλειστικές συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης
- Οι μη αποκλειστικές συμβάσεις/άδειες επιτρέπουν την παράλληλη εκμετάλλευση από άλλο πρόσωπο.
- Μόνο συμβάσεις δημιουργών/ερμηνευτών [*πρωτογενές επίπεδο εκμετάλλευσης*] → παράγωγα δικαιούχοι των δικαιωμάτων δεν μπορούν να επικαλεστούν το δικαίωμα ανάκλησης.

Εξαιρέσεις

- Άρθρο 45 παρ. 3 ν.2121/1993: Εξαιρούνται οι **δημιουργοί προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή**. [ενωσιακή προέλευση → άρθρο 23 παρ. 2 Οδηγίας 2019/790 → η εξαίρεση επικρίνεται]
- Άρθρο 15B παρ. 3 ν.2121/1993: Αν το έργο περιλαμβάνει τη **συμβολή περισσότερων του ενός δημιουργών**, η άσκηση του δικαιώματος της παρ. 1 από έναν **μεμονωμένο δημιουργό** αποκλείεται, όταν η συμβολή του **δεν είναι σημαντική**, λαμβανομένου υπόψη του συνολικού έργου. → Υπερτερούν τα συμφέροντα του αντισυμβαλλόμενου και των λοιπών δημιουργών/εκτελεστών ενόψει όχι σημαντικής συμβολής

Εξαιρέσεις

- Άρθρο 15B παρ. 4 ν.2121/1993: Κινηματογραφικά και εν γένει **οπτικοακουστικά έργα** [συμπ. video games] [βλ. άρθρο 22 παρ. 2 της Οδηγίας 2019/790: «Τα κράτη μέλη μπορούν να εξαιρούν έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας από την εφαρμογή του μηχανισμού ανάκλησης, εάν αυτά τα έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας συνήθως περιλαμβάνουν τις συμβολές αρκετών δημιουργών ή ερμηνευτών»].
- Άρθρο 15B παρ. 5 ν.2121/1993: Η παρ. 1 δεν εφαρμόζεται, **αν η έλλειψη εκμετάλλευσης οφείλεται κυρίως σε συνθήκες, τις οποίες θα αναμενόταν ευλόγως να άρει ο δημιουργός.** → Η εκμετάλλευση εξαρτάται από τον δημιουργό π.χ. Ο δημιουργός πρέπει να επικαιροποιήσει ένα επιστημονικό έργο λόγω επιστημονικών εξελίξεων.

Προϋποθέσεις [σωρευτικές]

1. Να μην λαμβάνει χώρα η **εκμετάλλευση** του έργου ή της ερμηνείας.
2. Να έχει παρέλθει **εύλογο χρονικό διάστημα** από τη σύναψη της σύμβασης.
3. Να έχει ταχθεί από τον δημιουργό ή ερμηνευτή προς τον αντισυμβαλλόμενο του **εύλογη προθεσμία** εντός της οποίας πρέπει να λάβει χώρα η εκμετάλλευση.

Δεν απαιτείται:

1. Υφιστάμενη νόμιμη ή συμβατική **υποχρέωση εκμετάλλευσης** [αν υφίσταται μπορεί να συνιστά αυτοτελή λόγο υπαναχώρησης ή καταγγελίας της σύμβασης].
2. Επίκληση και **απόδειξη βλάβης συγκεκριμένων συμφερόντων** του δημιουργού ή ερμηνευτή.

Αποχή από την εκμετάλλευση

- Το άρθρο 15B ν.2121/1993 **δεν εισάγει υποχρέωση εκμετάλλευσης** → όχι αγωγή αξίωση εκμετάλλευσης ή αποζημίωσης για μη εκπλήρωση
- Όμως η αποχή από την εκμετάλλευση έχει αρνητικές έννομες συνέπειες [=ανάκληση/άρση αποκλειστικότητας] → **βάρος εκμετάλλευσης.**
- Πότε δεν εκπληρώνεται το βάρος εκμετάλλευσης;

Πότε (δεν) λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση;

- Αρκεί μια πράξη εκμετάλλευσης ή το δικαίωμα ασκείται και αν έχει λάβει μεν χώρα εκμετάλλευση αλλά αυτή έχει διακοπεί οριστικά;
 - παρ. 1: Το δικαίωμα γεννάται όταν «**δεν λαμβάνει χώρα** η εκμετάλλευση» και όχι όταν «**δεν έλαβε χώρα**» αυτή.
 - Σκοπός διάταξης: παραμονή έργων/ερμηνειών εντός αγοράς.
 - Συμπέρασμα: Το βάρος εκμετάλλευσης είναι **διαρκές**.
 - Πρβλ. καταργηθείσα διάταξη [άρθρο 15 παρ. 5 ν.2121/1993]: Ο αντισυμβαλλόμενος του δημιουργού είχε την υποχρέωση να καταστήσει το έργο προσιτό στο κοινό μέσα σε εύλογο χρόνο και με τον κατάλληλο τρόπο εκμετάλλευσης → αρκούσε εκμετάλλευση άπαξ.

Πότε (δεν) λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση;

- Καμία πράξη εκμετάλλευσης → Δικαίωμα ανάκλησης
- Μερική ή ανεπαρκής εκμετάλλευση [π.χ. διάθεση λιγότερων αντιτύπων, ανεπαρκής εμπορική προώθηση];
 - Βλ. αιτ. σκ. 80: «καμία εκμετάλλευση» [*“not exploited at all”*] → η μερική ή ανεπαρκής εκμετάλλευση επαρκεί.
 - ΌΜΩΣ εκμετάλλευση στο διαδίκτυο; Αρκεί η απλή ανάρτηση σε οποιαδήποτε ιστοσελίδα που προϋποθέτει απλώς ένα click?
 - Αν η μερική ή ανεπαρκής εκμετάλλευση συνιστά παραβίαση συμβατικής ή νόμιμης υποχρέωσης του αντισυμβαλλομένου → αυτοτελής λόγος υπαναχώρησης/καταγγελίας
- Εκμετάλλευση από υποαδειούχο → εκπληρώνεται το βάρος εκμετάλλευσης.

Πάροδος εύλογου χρόνου από τη σύναψη της σύμβασης

Άρθρο 15 παρ. 2 εδ. α' ν.2121/1993: Το δικαίωμα ανάκλησης ή άρσης του αποκλειστικού χαρακτήρα της σύμβασης της παρ. 1 μπορεί να ασκηθεί **μόνο μετά από την πάροδο εύλογου χρονικού διαστήματος** από τη σύναψη της συμφωνίας [...].

- Αιτ. Σκ. 80: Στόχος η προστασία των εννόμων συμφερόντων των εκδοχέων των δικαιωμάτων, η αποτροπή καταχρηστικών πρακτικών ενόψει του ότι στην πράξη συχνά απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα προτού ξεκινήσει η εκμετάλλευση του έργου ή της ερμηνείας.
- Κρίσιμες οι ιδιαιτερότητες κάθε κατηγορίας έργου και τα συναλλακτικά ήθη.
- Λαμβάνεται υπόψη το εύλογο επιχειρηματικό συμφέρον του αντισυμβαλλομένου να επιλέξει εμπορικά ευνοϊκό χρονικό σημείο εκμετάλλευσης.

Ορισμός προθεσμίας για εκμετάλλευση

Άρθρο 15 παρ. 2 εδ. β' ν.2121/1993: Ο δημιουργός ενημερώνει τον αντισυμβαλλόμενο του και ορίζει **εύλογη προθεσμία**, εντός της οποίας πρέπει να πραγματοποιηθεί η εκμετάλλευση των δικαιωμάτων που αποτελούν αντικείμενο της αποκλειστικής άδειας ή της αποκλειστικής σύμβασης ή της σύμβασης μεταβίβασης.

- **Όχληση και ορισμός προθεσμίας ενεργείας.**
- Σκοπός η αποφυγή αιφνιδιασμών και η παροχή τελευταίας ευκαιρίας.
- Το εύλογο κρίνεται με βάση τις ιδιαιτερότητες του έργου και τα συναλλακτικά ήθη.
- Η προθεσμία πρέπει να έχει τέτοια διάρκεια ώστε να καθίσταται **αντικειμενικά εφικτή η εμπρόθεσμη εκμετάλλευση.**

Άσκηση του δικαιώματος ανάκλησης

- Ασκείται με **μονομερή απευθυντέα δήλωση**.
- Άτυπη.
- Μετά την πάροδο της προθεσμίας ενεργείας ή ταυτόχρονα με τον ορισμό αυτής αν συνοδεύεται από επιλογή ανάμεσα σε ανάκληση ή άρση αποκλειστικότητας.
- Έργα συνεργασίας → **κοινή δήλωση** όλων των συνδημιουργών.
- Διαπλαστικός χαρακτήρας. Επιφέρει [ανάλογα με την επιλογή του δημιουργού/ερμηνευτή]:
 - Εν όλω ή εν μέρη λύση της σύμβασης και επαναπατρισμό των δικαιωμάτων ή
 - Άρση του αποκλειστικού χαρακτήρα της σύμβασης

Λύση σύμβασης & επαναπατρισμός δικαιωμάτων

- «Ανάκληση» σύμβασης [????] → Υπαναχώρηση/καταγγελία
- Ex tunc ή ex nunc? → Δεν πρέπει να καθίστανται αναδρομικά παράνομες οι χρήσεις που ανάγονται στο χρονικό διάστημα πριν την ανάκληση → ενέργεια **ex nunc** → Το δικαίωμα ανάκλησης είναι **ειδικό δικαίωμα καταγγελίας** υπέρ των δημιουργών και ερμηνευτών.
- Λύση σύμβασης [υποσχετική + εκπονητική ΔΠ]
- **Αυτόματος επαναπατρισμός** δικαιωμάτων εκμετάλλευσης [οιονεί εμπράγματα ενέργεια | αυτόματα λόγω δημιουργικής κτήσης και αρχής της ελαστικότητας]

Άρση αποκλειστικού χαρακτήρα της σύμβασης

- Παραμένει στον αντισυμβαλλόμενο ένα **μη αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης**.
- Η υποσχετική ΔΠ εξακολουθεί να ισχύει.
- Ο δημιουργός ή ερμηνευτής μπορούν να παραχωρήσουν **όμοιο μη αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης** σε τρίτο πρόσωπο.
- Εισάγει την έννοια του «*ηπιότερου μέτρου*».
- Παγίδα για δημιουργούς/ερμηνευτές αν επί πλήρους ανάκλησης προβληθεί ένσταση καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος λόγω παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας [??]

Εν μέρει ανάκληση

- Εγγενής **διαπραγματευτική** **αδυναμία** δημιουργών/ερμηνευτών → Συχνά, η σύμβαση αφορά **όλες τις περιουσιακές εξουσίες** ή περισσότερες εξουσίες ή έργα από αυτά που προτίθεται ή δύναται να εκμεταλλευτεί ο αντισυμβαλλόμενος.
- Εν μέρει ανάκληση: μπορεί να αφορά ένα μόνο από τα περισσότερα έργα ή κάποιες μόνο εξουσίες.
- Π.χ. Ο συγγραφέας ανακαλεί τα δικαιώματα μετάφρασης του έργου σε άλλες γλώσσες παρά το γεγονός ότι η εκμετάλλευση του στα ελληνικά λαμβάνει χώρα κανονικά, ή το αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης σε μορφή e-book, παρά το γεγονός ότι η εκμετάλλευση σε έγχαρτη έκδοση δεν έχει παύσει.

Ακυρότητα αντίθετων [ατομικών] συμφωνιών

Άρθρο 15B παρ. 6 ν.2121/1993: Οποιαδήποτε συμβατική διάταξη παρεκκλίνει από τον μηχανισμό ανάκλησης που προβλέπεται στην παρ. 1 είναι έγκυρη, μόνο εφόσον βασίζεται σε συμφωνία που προκύπτει από συλλογικές διαπραγματεύσεις.

- Δυνατότητα από άρθρο 22 παρ. 5 Οδηγίας 2019/790
- Αναγκαστικό δίκαιο με επιφύλαξη υπέρ συλλογικών συμβάσεων
- Την ακυρότητα μπορεί να επικαλεστεί και ο αντισυμβαλλόμενος [αντίθεση με τα γενικώς ισχύοντα στο δίκαιο συμβάσεων πνευματικής ιδιοκτησίας όπου η ακυρότητα είναι σχετική υπέρ του δημιουργού]

Ευχαριστώ πολύ!

yannos@paramythiotis.gr